

RSn073 Čeština pro překladatele

7. Skladba – shoda přísudku s podmětem, interpunkce, aktuální členění větné ad.

Zbyněk Michálek

Osnova předmětu

- ▶ úvod a základní pojmy; zvuková stránka češtiny; grafická stránka češtiny; morfeematika
- ▶ lexikologie; principy slovotvorby a rozšiřování slovní zásoby češtiny
- ▶ tvarosloví substantiv, příslovcí a předložek
- ▶ tvarosloví adjektiv, zájmen a číslovek
- ▶ tvarosloví sloves, spojek, částic a citoslovcí
- ▶ skladba – věta a výpověď, valenční a závislostní syntax, větné členy
- ▶ **skladba – shoda přísudku s podmětem, interpunkce, aktuální členění větné**, odchylky od pravidelné větné stavby, zápor ad.
- ▶ stylistika – základní principy a pojmy, stratifikace češtiny
- ▶ stylistika – funkční styly
- ▶ kompozice textu (textovost, členění textu, koherence, koheze)

Obsah

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

Věty podle členitosti

Slovosled, AVČ

Shoda přísudku s podmětem

Interpunkce ve VJ

Vztahy mezi větami

Domácí úkol

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

- ▶ věty oznamovací
- ▶ věty tázací (oznamovací způsob!)
 - ▶ zjišťovací (*Přijdeš zítra?*)
 - ▶ doplňovací (*Kdy přijdeš?*)
 - ▶ vylučovací (*Přijdeš zítra, nebo pozítří?*)
 - ▶ rozvažovací (*Přijít dnes, nebo až zítra?*)
 - ▶ řečnické (*Může snad někdo přijít dnes, v takový den?*)
 - ▶ řečnická figura, nevyžaduje se odpověď, zpravidla se očekává negativní odpověď, řečník si zpravidla hned sám odpoví
 - ▶ tzv. nepravá otázka
- ▶ věty žádací
 - ▶ rozkazovací (*Zavři dveře. Zavřít!*)
 - ▶ obvykle tečka, vykřičník jen při silném důrazu nebo v neimperativních formách (*Nekouřit!*)
 - ▶ přací (*Kéž by zavřel dveře!*)
- ▶ věty zvolací (*Už jsi tu zase?! Jak je krásně!*)
 - ▶ pro všechny typy vět
- ▶ *Rád bych se Vás zeptal, co jste dělali na minulé hodině.*

Obsah

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

Věty podle členitosti

Slovosled, AVČ

Shoda přísudku s podmětem

Interpunkce ve VJ

Vztahy mezi větami

Domácí úkol

Věty podle členitosti

- ▶ věty dvojčlenné (podměťové)
 - ▶ část podmětová a část přísudková, tj. základní skladební dvojice (*Slunce svítí.*)
- ▶ věty jednočlenné (bezpodměťové)
 - ▶ pouze přísudek, podmět nelze doplnit
 - ▶ většinou přírodní, tělesné, duševní, smyslové jevy, stavy, vjemy (*Smráká se. Píchá mě v zádech. Je mi smutno. V kamnech praská.*)
 - ▶ **neosobní** zvrtné pasivum (*Jde se domů.*)
 - ▶ **neosobní** opisné pasivum (*Bylo o tom rozhodnuto.*)
- ▶ větné ekvivalenty
 - ▶ nevětná výpověď, neobsahuje VF, ale funkčně rovnocenná větě (*Pozor! Pitomče! Dobrou noc. Fuj! Ano. Čekárna. Ovoce — zelenina.*)

Obsah

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

Věty podle členitosti

Slovosled, AVČ

Shoda přísudku s podmětem

Interpunkce ve VJ

Vztahy mezi větami

Domácí úkol

Slovosled

- ▶ slovosled není pevný, je dost volný, nikoliv však libovolný, ovlivněn několika činiteli
- ▶ činitel významový
 - ▶ v neutrálním projevu je nejdůležitější sdělení na konci výpovědi (*Petr přijel včera.* × *Petr včera přijel.* × *Včera přijel Petr.*)
- ▶ činitel gramatický
 - ▶ některé pozice jsou v českém slovosledu povinné
 - ▶ shodný přívlastek v antepozici (*můj pes* × *kost stehenní; bídák ničemná; je to pes můj, nikoliv tvůj*)
 - ▶ rozvitý shodný přívlastek za jménem (*Knihy vypůjčené z naší knihovny vrátil včera.*)
 - ▶ obmykání (*лежащая на столе книга; написанная известным художником первой половины XIX века картина* × *kniha, ležící na stole; obraz, namalovaný známým malířem první poloviny XIX. století*)
 - ▶ neshodný přívlastek v postpozici (*sklenice vody*)

Slovosled

- ▶ více shodných přívlastků u téhož substantiva
 - ▶ 1. vymezovací *každý, všechen, celý* → 2. ukazovací zájm. → 3. přívlastňovací adjektiva, číslovky řadové → 4. adjektiva hodnotící → 5. adjektiva rozlišující
 - ▶ *všechny ty naše první krásné společné vzpomínky*
- ▶ přísl. určení stojí před řídícím VČ (*velmi rychlý, velmi rychle*)
- ▶ přísl. urč. řazena od obecného ke konkrétnímu (*dnes odpoledne ve tři*)
- ▶ předložky před substantivy (*k domu*)
- ▶ spojky a vztažná slova na začátku vět (kromě *-li*) (*Řekl mu, aby přišel. Odejde-li, odejdu taky.*)
- ▶ *Balíček schoval do pod stolem ležící bedny.*

Slovosled

- ▶ činitel zvukový (rytmický)
 - ▶ ovlivňuje především příklonky (enklitika) a předklonky (proklitika), které nemají přízvuk
 - ▶ enklitika se kladou na druhou pozici ve větě po prvním přízvučném úseku (*Petr se ho bál.*)
 - ▶ po souřadících spojkách příklonky stát nemohou (*Seděl a smál se. Petr chtěl, ale jí se nechtělo.*)
 - ▶ pořadí: -li, jsem/bych, se/si, krátké tvary zájmen v D, krátké tvary zájmen v A, ostatní

Aktuální větné členění

- ▶ výpověď lze rozčlenit na dvě části: východisko (téma) × jádro (réma)
- ▶ východisko: to, co je známé, řečené
- ▶ jádro: nové sdělení, nová informace
- ▶ východisko/jádro se vztahují k sémantické stránce, téma/réma k formální
- ▶ v objektivní, neutrální výpovědi je na začátku východisko, na konci jádro výpovědi (*Byl jednou jeden král a ten měl tři dcery. Ty byly velmi krásné.*)
- ▶ v emocionálně zbarvené, subjektivní výpovědi je jádro na začátku (*V bance pracuju už deset let. × Už deset let pracuju v bance.*)

Obsah

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

Věty podle členitosti

Slovosled, AVČ

Shoda přísudku s podmětem

Interpunkce ve VJ

Vztahy mezi větami

Domácí úkol

Shoda přísudku s podmětem

- ▶ shoda v kategorii osoby a čísla, příp. jm. rodu
- ▶ shoda podle formy:
 - ▶ sg: M -ø, F -a, N -o (*muž stál, žena stála, dítě stálo*)
 - ▶ pl: Ma -i, Mi + F -y, N -a (*muži stáli, hrady, ženy stály, kuřata stála*)
 - ▶ dni, dny -y, dnové -i (*dni, dny plynuly, dnové plynuli*)
 - ▶ koně, rodiče, lidičky -i, děti -y (*koně, rodiče, lidičky stáli, děti stály*)
 - ▶ typ *ledoborce/ledoborci, ukazatele/ukazatelé* (*ledoborce stály, ledoborci stáli*)
- ▶ shoda podle smyslu:
 - ▶ podmět všeobecný (někdo, kdosi, lidé) -i (*hlásili to v rádiu*)
 - ▶ věty s vokativem (*Snad jste si, děvčata, pochutnaly/-a.*)
 - ▶ shoda s podmětem vyjádřeným v předešlé větě (*Ženy začaly pracovat. Brzy byly hotovy.*)
 - ▶ stovky, zástupy (*Tisíce lidí skandovaly. Požadovaly/-i ústupky.*)

Shoda přísudku s podmětem

- ▶ několikanásobný podmět předchází přísudku (pravidlo přednosti)
 - ▶ alespoň jeden Ma -i (*Tatínek, maminka, babička i sestra přišli.*)
 - ▶ všechny členy jsou N v pl -a (*Kočata a štěňata si hrála.*)
 - ▶ jinak -y
- ▶ několikanásobný podmět stojí za přísudkem (pravidlo pozice)
 - ▶ platí totéž, co výše, nicméně je možné uplatnit i pravidlo podle pozice, tj. shodovat podle nejbližšího členu (*Byly/-i tam zastánkyně i zastánci. Přišla/-i maminka a tatínek.*)
- ▶ jeden člen v I s předložkou s
 - ▶ shoda podle podmětu v N (*Petr s Marií přišel. Přišel Petr s Marií.*)
 - ▶ shoda podle pravidla přednosti (*Přišli Petr s Marií. Petr s Marií přišli.*)
 - ▶ *Petr přišel s Marií.*

Shoda přísudku s podmětem

- ▶ číslovky (počítaný předmět)
 - ▶ 1–4: podle rodu (a čísla) počítaného předmětu (*Jeden člověk zahynul. Dva lidé zahynuli.*)
 - ▶ 0, 5+ + neurčité: přísudek v N sg (*Patnáct lidí zahynulo. Patnáct lidí hyne.*)
 - ▶ složené číslovky (*třicet dva / dvaatřicet lidí zahynulo* × *třicet dva lidé zahynuli*)
 - ▶ *sto padesát osm tisíc dvě stě osmdesát jeden člověk **doběhl***
- ▶ zkratky, zkratková slova
 - ▶ zkratky podle základového slova (*ČT vysílala, ČD zvedly ceny*)
 - ▶ zkratková slova buď podle zákl. slova, nebo podle zakončení (*ČEZ zdražil plyn* × *ČEZ zdražily plyn*)

Obsah

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

Věty podle členitosti

Slovosled, AVČ

Shoda přísudku s podmínětem

Interpunkce ve VJ

Vztahy mezi větami

Domácí úkol

Interpunkce ve VJ

čárkou, příp. čárkami oddělujeme

- ▶ několikanásobné VČ, nejsou-li spojeny spojkami *a*, *i*, *ani*, *nebo*, *anebo*, *či* ve slučovacím poměru (*Petr, Lucie a Jiří přišli. Malý, ale šikovný.*)
- ▶ dvojité spojovací výrazy (*Ani Petr, ani Lucie nepřišli.*)
- ▶ přívlastek volný (*Všechny trávníky, krásně zelené, vypadaly nádherně.*)
- ▶ téměř všechny přístavky (*Přišli Petr, Lucie i Jiří, zkrátka všichni sourozenci.*)
 - ▶ *Petr Zelený, ministr zahraničí, přijel se svou delegací. Ministr zahraničí Petr Zelený přijel se svou delegací.*
 - ▶ *Mgr. Petr Zelený, Ph.D., přijel sám.*
 - ▶ *Firma Zelený & spol., a. s., vyhrála tendr.*
- ▶ samostatný (vytčený) větný člen (*Petru, tu mám rád. Mám ji rád, Petru.*)
- ▶ vokativ (*Dobrý den, pane Nováku! Ahoj, Petře! × Ahoj Petře!*)
- ▶ citoslovce (*Ouvej, to to bolí.*)

Interpunkce ve VJ

- ▶ vsuvku (parentezi) (*Je to, jak už jsem řekl, jen jeho názor.*)
 - ▶ *Je to, myslím, jen jeho názor. Je to myslím jen jeho názor.*
 - ▶ *Je to – myslím – jen jeho názor. Je to (myslím) jen jeho názor.*
- ▶ doplněk, jde-li o polovětnou konstrukci s přídavným jménem, přičestím trpným nebo přechodníkem (*Včas varován, Petr nepřišel. Byv varován, Petr nepřišel.*)

Interpunkce ve VJ

čárkou, příp. čárkami neoddělujeme

- ▶ přívlastek postupně rozvíjející (*Můj nový dvoupokojový byt.*)
- ▶ přívlastek těsný (*Trávníky včera posečené vypadaly nádherně.*)
- ▶ frazeologismy, ustálené obraty (*Musíš tam jít stůj co stůj. Musíš to přinést ber kde ber.*)
- ▶ obraty původem výpustka (elipsa) (*Nevěděla proč. Řekni mi kdy.*)
- ▶ výrazy připojené spojkami *než, nežli, jako, jak* (*Je vyšší než já. Vypadá jako já.*)
- ▶ výrazy spojené spojkami *aneb, čili, neboli* (*Procvičujeme syntax neboli skladbu.*)
- ▶ místní a časové údaje (*V Brně dne 5. července 2019.*)

Obsah

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

Věty podle členitosti

Slovosled, AVČ

Shoda přísudku s podmíněm

Interpunkce ve VJ

Vztahy mezi větami

Domácí úkol

Vztahy mezi větami

- ▶ souvětí: spojení dvou a více vět v strukturně, významově a mluvnicky vyšší celek
- ▶ vstupují spolu do vztahů, ty jsou vyjádřeny buď bezespoječně (asyndeticky), nebo explicitně pomocí spojovacích výrazů (syndeticky)
- ▶ vztah parataxe (přiřazování): na stejné synt. úrovni ve vztahu koordinace (souřadnosti) → souvětí parataktické (souřadné)
- ▶ vztah hypotaxe (podřazování): na různé synt. úrovni, vztah věty řídící a závislé, vztah determinace (podřazenosti) → souvětí hypotaktické (podřadné)

Souvětí parataktické

- ▶ spojení min. dvou VH, které jsou spolu v různém poměru
- ▶ jednotlivé VH mohou být dále rozvity VV
- ▶ významové poměry:
 - ▶ slučovací (*a, i, ani, také, i – i, ...*)
 - ▶ stupňovací (*ba, dokonce, nejen – ale i, ...*)
 - ▶ odporovací (*ale, avšak, nýbrž, přesto, nicméně, ...*)
 - ▶ vylučovací (*nebo, anebo, buď – nebo, ať – či, ...*)
 - ▶ vysvětlovací (*vždyť, totiž, tj., ...*)
 - ▶ důsledkový (*proto, a proto, tudíž, a tak, ...*)
 - ▶ důvodový (*neboť, ...*)

Souvětí hypotaktické

- ▶ spojení VH a VV, která plní fci VČ
- ▶ → na jejím základě klasifikujeme jednotlivé VV:
 - ▶ podmětná (*Kdo se bojí, nesmí do lesa.*)
 - ▶ přísudková (*Obloha byla, jako když ji vymete.*)
 - ▶ předmětná (*Řekl mi, že přijde.*)
 - ▶ doplňková (*Viděl jsem ho, jak krade tašku.*)
 - ▶ přívlastková (*Chutnalo ti to jídlo, které jsem uvařil?*)
 - ▶ příslovečná místní (*Šel, kam mu řekli.*)
 - ▶ příslovečná časová (*Přijď, až se najíš.*)
 - ▶ příslovečná způsobová (*Udělej to, jak uznáš za vhodné.*)
 - ▶ příslovečná měrová (*Je takové dusno, až nemůžu dýchat.*)
 - ▶ příslovečná příčinná (*Nemůžu jíst, protože nemám zuby.*)
 - ▶ příslovečná podmínková (*Nebude-li pršet, nezmoknem.*)
 - ▶ příslovečná účelová (*Vezmi si čepici, ať ti není zima.*)
 - ▶ příslovečná přípustková (*Ačkoliv mám rýmičku, učím.*)
 - ▶ příslovečná zřetelová (*Co se týče mě, vůbec mu nevěřím.*)

Obsah

Věty podle postoje mluvčího ke skutečnosti

Věty podle členitosti

Slovosled, AVČ

Shoda přísudku s podmětem

Interpunkce ve VJ

Vztahy mezi větami

Domácí úkol

Domácí úkol

▶ kontrola

Děkuji za pozornost.